

nyírt Sün – címmel indult meg újra, amin az egész ország nevetett. A vajdasági magyar lapokra árgus szemmel nézett a rendszer nem egy helyi szerve . . . A négy magyar napilapból hármát többszöri elkobzás után betiltottak, úgyhogy csak új címekkel indulhattak újra. A szabadkai *Bácsmegyei Napló*ból *Napló* lett, az újvidéki *Délbácskából Reggeli Újság*, a zombori *Friss Újság*ból *Reggeli Hírek*.”

Eddig az idézet, amelyből talán kiviláglik Herceg János attitűdje, frői-emberi magatartása, hogy még a legkilátástalanabb helyzetekben sem csüggedten, rezignáltan beszél, hanem derűsen. Esszéi *magatartásmintát* szolgáltatnak számunkra, s mi azt olvassuk ki belőle, hogy ha akkor volt, talán most is van remény az itt maradásra.

TOLDI Éva

SZELI ISTVÁN: A PEREMKULTÚRA ÉLETTANA

Szeli István régebbi és új tanulmányokat tartalmazó kötete *összegező* munka. Egyrésztől összegezi a szerző több évtized óta tartó fáradhatatlan munkálkodását kultúránk megkülönböztetett értékeinek és szellemi hagyományaink sajátos világának feltárásán, másrészt pedig szintetizálja azt a XVIII. századtól napjainkig felhalmozódott nagy szellemi tapasztalatanyagot és irodalomtörténeti adathalmazt, amelyre ma a „nemzetiségi”, a „kisebbségi” művelődéelmélet több szerepet betöltő, fontos építményét lehetne felhúzni, ha nem hatnának oly erőteljesen éppen most a szellemi és civilizációs „erőzói” – ez is Szeli István szava – e világon és ördögien pusztító erői.

A kötet három fejezete közül az első, a *Történelmi mélyhátér* – alcímében *Örökléstan* – Vajdaság XVIII. századi kultúrájának modelljét, a szerb és a magyar felvilágosodás aszimmetrikus kölcsönösségét és Herder itteni utóéletét, a második, a *Középhátér* – alcím szerint *Az ozmózis folyamatai* – Székács József szerb népköltészeti fordításkötetének vizsgálatával a korabeli magyar irodalom, a Tragédia délszláv képének leírásával pedig a (korabeli) szerb irodalom befogadói nyitottságát mutatja be a modern összehasonlító irodalomtudomány eszköztárával, míg a harmadik fejezet, az *Előtér* című – alcímében *Pusztuló bioszféra* – a jelenbe lépve, romlást és katasztrófát előrejelezve írja le a kisebbségből nemzetiségibe, majd – úgy látszik – „életvilágában” ismét kisebbségibe „átfejlődő” irodalom és kultúra történeti meg elméleti realitásait. Ez utóbbi fejezetben olvasható még két, a könyvkritika határait messze túlhaladó bírálat Jung Károly költészetéről és Kalapis Zoltán *Betűk és képek* című könyvéről. Ezekben, mint a kötet minden tanulmányában, a mértéktartó filológust, a történelem és a jelen felett mélyen elgondolkodó tudóst ismerhetjük meg, aki tisztán látja maga előtt a múlt és a jelen, az örökség és a ma összetartozását, miként a népek kultúrájának együttélési lehetőségeit is.

Szeli István új kötetében a jugoszláviai (vajdasági) magyar irodalom és művelődés évszázadait, vagyis élettörténetét (és „élettanát”) világitotta át. Egy olyan „regény” *A peremkultúra élettana*, amely még nem fejeződött ugyan be, de hősének – e vidék magyar művelődésének – közeli romlását – „erőzóját” – az amúgy is mindig ellenséges politikai, társadalmi és gazdasági viszonyok egyre határozottabban jelzik. A könyv azon (várhatóan) kevesek számára, akik ennek a térségnek több évszázados irodalmi, művelődési és emberi drámákat is felsorakoztató múltját kívánják (majd, talán) kutatni, nélkülözhetetlen történeti és szellemi „útvezető” lesz.

BÁNYAI János